

M. kir. földművelésügyi minisztérium székelyföldi kirendeltsége Marosvásárhely
2412—1903. szám

Bizalmas

Nagyméltóságú M. Kir. Földművelésügyi Miniszter Úr!

Folyó évi 7394. csn. sz. rendeletre tisztelettel jelentem, hogy az Albina pénzüintézet által a székelyföldön adott jelzálogkölcsönök s nevezetesen a szóban forgó Oláhhidegkúti birtokra folyósított 15 000 forint kölcsön ügyében, annak idején megkerestem Udvarhely vármegye főispánját, hogy ezen ügyre vonatkozólag a szükséges adatokat bizalmas úton szerezze be, és Nagyméltóságodhoz való felterjesztés végett juttassa hozzám.

Udvarhely vármegye főispánja a szükséges adatokat beszerezvén, hozzám megküldötte, mely iratokat a Nagyméltóságod által leküldöttekkel együtt idecsatolva tisztelettel felterjesztem.

Ezen iratokból kitűnik, hogy a 15 766 Ft vételáron megszerzett Oláhhidegkúti birtokra az Albina pénzüintézet által adatott 15 000 Ft jelzálogkölcsön biztosítására nem csupán a jelzett birtok, hanem ezenkívül még 33 db külön telekjegyzőkönyvben bejegyzett és 70 kisbirtokos tulajdonát képező ingatlanok mint mellékjelzálogok lettek lekötve egyetemleges kötelezettséggel. Az összes jelzálogilag lekötött birtokok értékét a körjegyző 35 000 Ft-ra becsüli.

A szóban forgó 15 000 Ft-os kölcsön záloglevélben lett adva a kölcsön kötelezvény tanúsága szerint, egyszersmind a kölcsönnek ezen minősége telekkönyvileg fel van jegyezve, miről a székelykeresztúri főszolgabíró a telekkönyv megtekintése útján személyesen meggyőződött.

Ezekből kitetszőleg a Barabás¹ Endre állami tanítóképző tanárnak hozzám intézett jelentése — amelynek alapján ez ügyben folyó évi január hó 30-án 26. szám alatt Nagyméltóságodhoz felterjesztést intéztem — a valóságnak nem felel meg, s mint ilyen további tárgyalás anyagául sem szolgálhat.

Marosvásárhelyt, 1903. december hó 18-án

Ráth s. k.

G

1904 ápr. 13

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter átírata gr. Tisza István miniszterelnökhöz az Arad megyei tanfelügyelőnek a román nemzetiségi pénzüintézetek térhódításának ellensúlyozására tett javaslata tárgyában, 1 melléklettel

ME 1904 — XIV — 741 (2.488)

Magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
13314. szám

Nagyméltóságú Gróf, Miniszterelnök Úr!

Arad vármegye kir. tanfelügyelőjének folyó évi február hó 3-án 453. szám alatt kelt jelentését, melyben a román pénzüintézetek nemzetiségi üzemeinek ellensúlyozására javaslatot tesz, van szerencsém Nagyméltóságodhoz visszakérőleg szíves megfontolás és esetleges intézkedés végett tiszte-

¹ Életr. adatait l. K irat 3. sz. jegyz.

lettel s oly megjegyzéssel áttenni, hogy a tanfelügyelőnek a felekezeti tanítók fizetéskiegészítésénél követendő eljárására vonatkozó javaslatát a népoktatási törvények revíziójára vonatkozó munkálataknál veszem megfontolás alá.

Budapest, 1904. évi április hó 13-án

Berzeviczy s. k.

Melléklet:

Az Arad megyei tanfelügyelő Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter részére készített bizalmas javaslata a román nemzetiségi pénzüzetek hitelének megvonása tárgyában

ME 1904 — XIV — 741 (ad 2488)
(Hivatalos másolat.)

Nagy és hatalmas eszközt képeznek a román intelligencia kezében a román pénzüzetek.

Lelketlen módon zsarolják ki a jóra való és még megmenthető népet! 8% kamatot, 2% kezelési költséget szednek, igen ám, de hitelt a román földművelőknek csakis a román papok által közvetített váltókra nyújtanak, amely közvetítésért a román papok nemcsak a pénz felvétele, hanem a váltó minden prolongálása alkalmával eljárási költségek fejében jelentékeny összeget levonnak. Így lesz a kölcsön 16—18%-os pénz, mely tehertől a nép szabadulni nem képes.

Ily módon az aradi V i k t ó r i á n á l ezer meg ezer földművelő polgár hozatott anyagi függésbe, mely anyagi függésbe hozott polgárok szavazata felett úgy a zsinati, mint országgyűlési és törvényhatósági választások alkalmával feltétlenül rendelkezik, mert a váltó felmondásával mint a mellre szegezett revolverrel kényszeríti az adóst.

Megbízható forrásból tudom, hogy 1894-ben, egy románságot érdeklő választás alkalmával a magulicsai pap és a csucsi gör. keleti tanító a Viktória részéről kiküldött adósok jegyzékével vitte diadalra a választást; tavaly a zsinati választások alkalmával pedig 35—40 mikalakai román földművesnek mondta fel a hitelt a Viktória azért, mert a pénzüzetet akarata ellenére szavazott.

A román intelligencia most politikai akcióba lép; a legközelebbi választásoknál fogják megmutatni a román pénzüzetek, hogy a nyújtott hitel folytán vasmarkukba került szavazók ezreivel mily veszedelmes hatalmat képviselnek.

És ezt a szervezkedést a magyar kormány tétlenül nézi, tétlenül nézi, hogy a román pénzüzeteknek magyar pénzüzetek nyújtják áldatlan munkájukhoz az óriási hitelt.

Állami érdekekről lévén szó, lehetetlen, hogy az Osztrák—Magyar Bank a magyar kormány óhajára a román pénzüzeteknek fel ne mondja a hitelt; és amennyiben most a román pénzüzetek az Osztrák—Magyar Banknál még olcsóbb hitelt nyújtó budapesti pénzüzeteket veszik igénybe, lehetetlen, hogy a magyar kormány ezeket a fővárosi pénzüzeteket egy gyors hazafias akcióra meg ne nyerhesse.

Határozottan tudom, hogy az aradi Viktória újabban az első aradi takarékpénztár pénzével is dolgozik!

Hihetetlen, de való állapot, hogy a mi legveszedelmesebb ellenségünk a mi löportárunkból hordja a puskaport.

A hitel gyors felmondása halomra döntené a román pénzüzeteket és ezzel elsorvadna a Mangra és társai által mesés ravasz-sággal és furfanggal létrehozott magyarellenes politikai szervezet.

A hitel felmondása következtében megrendült román pénzüzetek természetesen az általuk nyújtott hitelek egy jó részét is felmondani kénytelenek lesznek, amely felmondásokat azonban a figyelmeztetett közigazgatási tisztviselők valamely megnevezett vidéki magyar pénzüzettel ellen-súlyozhatják.

Ez nem csupán financiaális kérdés; ez állami életünkbe mélyen bevágó erkölcsi kérdés is, mert a román pénzüzetek mozgatják a papokat, ezek a tanítókat és mindhárman az ezrekre rúgó román választókat.

De feltéve, hogy a hitel megvonása az anyagi érdekek miatt nehézségekbe ütköznék, módja van a kormánynak a kereskedelmi törvényt oly értelemben módosítani, hogy legalább oly nemzetiségű pénzüzetek ne keletkezessenek.

Megkönnyebbült a lelkem, hogy Nagyméltóságodnak ezeket elmondhattam, megkönnyebbült, mert tudom, hogy Nagyméltóságod hazája és nemzete érdekében módokat fog találni arra, hogy megvalósítsa mindazt, amit mi vidéki megfigyelők csak epedve reménylünk.

A román pénzüzeteknél igen jelentékeny betéteket képeznek az egyházi főhatóságok és helyi hatóságok által kezelt alapok.

Még ezek a betétek is politikai célokra szolgálnak, amit igazol az, hogy az aradi egyházi főhatóság a Lipována román pénzüzetnél elhelyezett tőkét felmondta azért, mert valamely politikai vonatkozású kérdésben — a Hamsea— Mangra féle püspöki választási kérdésben a Mangra-párti szentszéki tagok utasítását nem követte.

Jogosultan merül itt fel a kérdés, hogy van-e mód arra, hogy ezen alapítványi tőkék már csak a biztonság szempontjából is állami kötvényekbe fektetessenek, és ha van mód, miért nem érvényesül ez, hogy a szóban levő hatalmas tőkék a nemzetiségi agitáció szolgálatából elvonassanak.

H

1904 máj. 27

*Nagy Mihály Nógrád vármegye alispánjának átirata a magyar minisztériumhoz a nemzetiségi pénzüzetek térhódításának korlátozása tárgyában hozott törvényhatósági határozat tárgyában*¹

ME 1904—XIV—741 (2613)

Nógrád megye alispánjától
9404/904. szám

Nagyméltóságú Magyar Királyi Kormány!

Nógrád vármegye törvényhatósági bizottsága folyó évi május hó 3-án tartott rendes közgyűlésében vette tárgyalás alá *Abaujtorna vármegye közönségének a nemzetiségi pénzüzetek térhódításának korlátozása tárgyában keletkezett átiratát*.²

Mely alkalommal határozatilag kimondotta törvényhatósági bizottságunk azt, hogy mély hazafiúi aggodalommal észleli a magyar szent korona jogara alatt élő nemzetiségeknek mind nagyobb mérvű és ellenséges jellegű s az úgynevezett nemzetiségi pénzüzetek által anyagi áldozatok árán tervszerűen és célzatosan támogatott, a magyar elem gazdasági tönkretételére és visszazorítására törekvő területi terjeszkedését.

Miért is azzal a kérelemmel fordul törvényhatóságunk közönsége a magas kormányhoz, hogy a fentiekben vázolt fölöttébb aggályos jelenségeket közelebbi megfontolás tárgyává tenni és a hazai földnek idegen kézbe jutását, a nemzetiségi pénzüzetek térhódítását és tervszerű üzelmeit ered-

¹ Az irat felzetén levő, a földművelésügyi miniszterhez intézett miniszterelnöki iratfoglalmazvány megállapítja, hogy a miniszterelnökség még mindig nem kapta meg a földművelésügyi miniszter elnöklete alatt megtartott 1904. márc. 9-i értekezlet jegyzőkönyvét, s így nem tudja, milyen intézkedések történtek az értekezleten hozott határozatok alapján. Kéri, hogy erről tájékoztassák.

² Piros ceruzával aláhúzva.